

Aletta Jacobs School of Public Health

GRONINGEN CENTRE FOR HEALTH LAW

GCHL

Brigit Toebes
Faculteit Rechtsgeleerdheid
Groningen Centre for Health Law
Aletta Jacobs School of Public Health
Email b.c.a.toebes@rug.nl

Gezonde voedselomgeving – 19 juni
LeGro
Het juridische landschap

DR.
ALETTA
JACOBS

"STUDYING
IS FOR
UGLY GIRLS"

*ALLE DAMES
DIE MEE ERMANCIPTIE
KUNNEN NIET
MEE NIJK SCHON BOU
EN DIE NICH ZEGEN VERKLA
MANNEN MEE
LIJK SCHON BOU

Aletta Themes

Planetary Health

Healthy Living Environment

Technology for Public Health

Future-proof Healthcare Systems

Planetary Health

Healthy living environment

Technology for Public Health

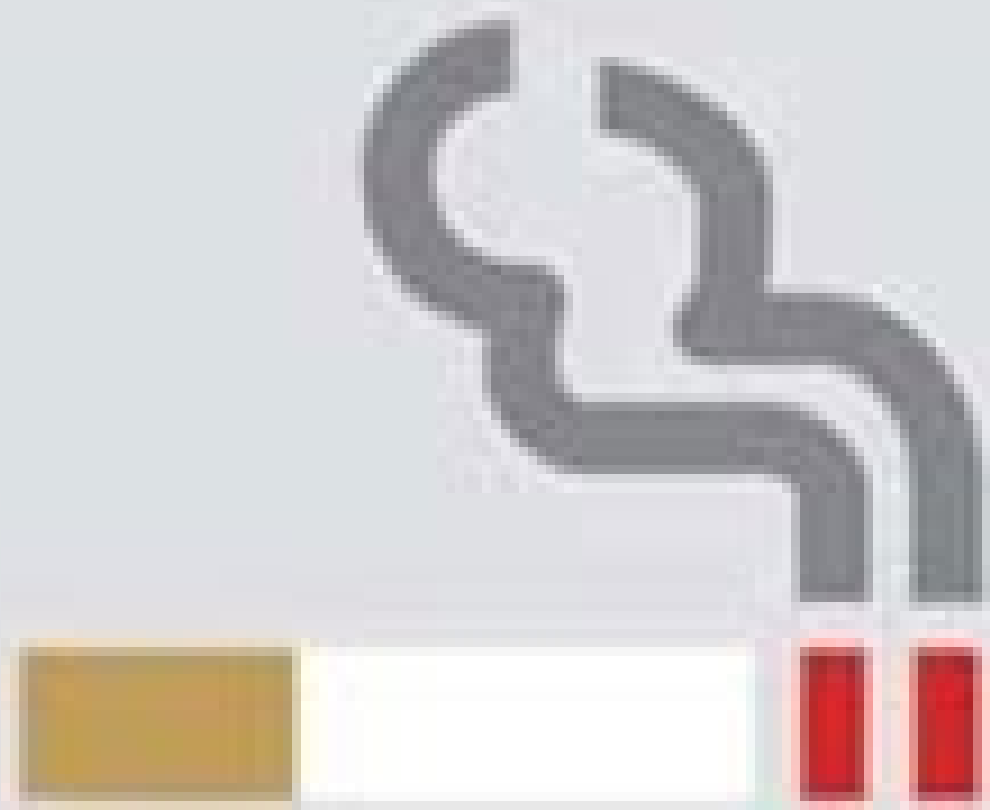
Future-proof healthcare systems

Deze presentatie

- Reactie vanuit het recht:
 - Waarden
 - Wetten (en beleid)
 - Doelen

Almost **two-thirds** of non-communicable disease (NCD) deaths are linked to:

Tobacco use

Harmful use
of alcohol

Unhealthy
eating

Physical
inactivity

Roken, eten, drinken...

- **Roken:** één op de vijf Nederlanders van 18 jaar en ouder rookte in 2021 (daling 5% in vijf jaar)
- **Dieet:** de helft van de volwassen Nederlanders kampt met overgewicht; 14% obesitas
- **Alcohol:** één op de 14 (6,9%) volwassen Nederlanders drinkt overmatig en 7,7% is een zware drinker

Reflectie vanuit het recht

Waarden

- Waar staat onze overheid/wij voor?
- Wat is gezondheid?

Wetten

- Wat zijn de stappen die we moeten nemen?
- Wetgeving & beleid?

Doelen

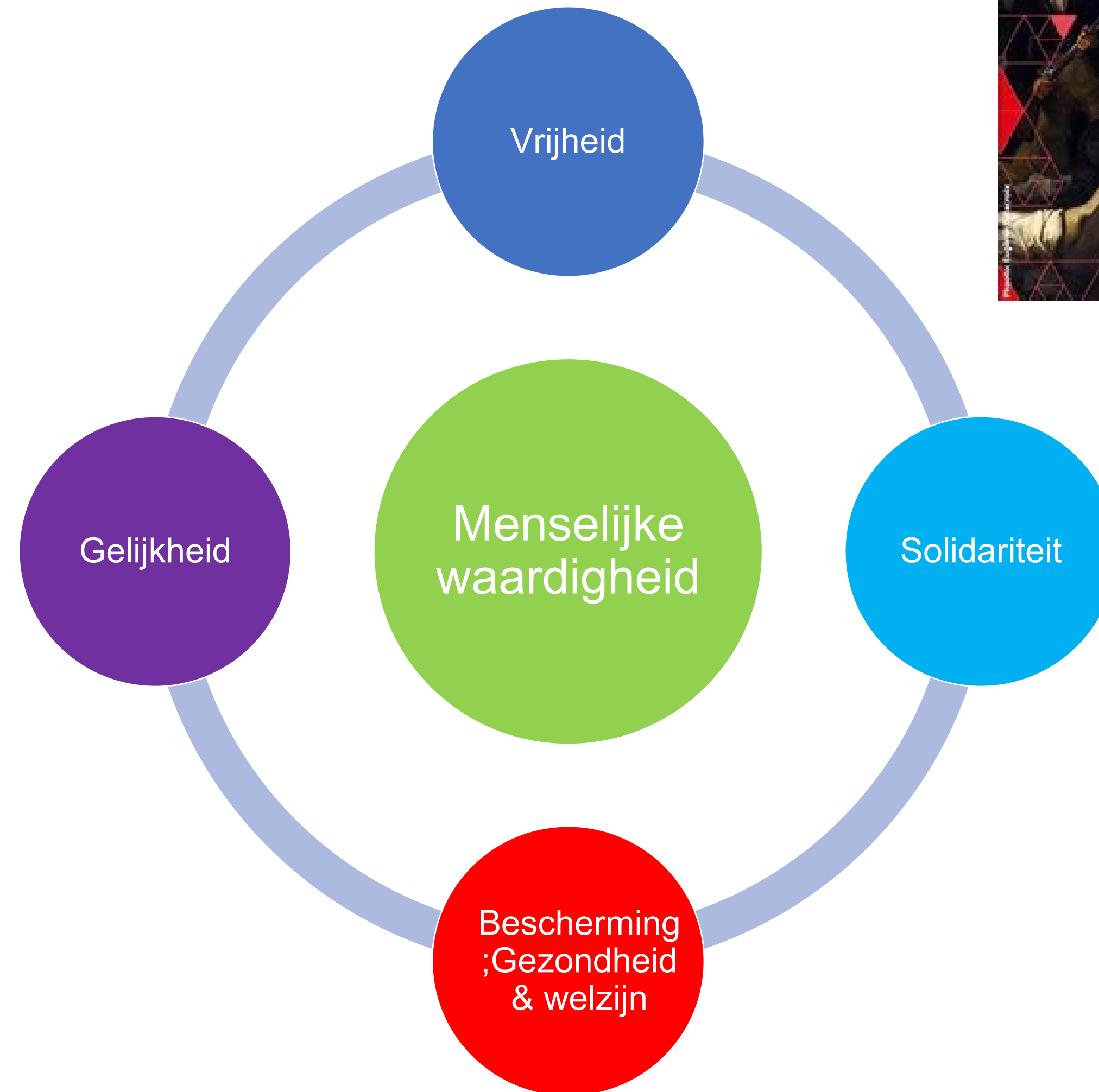
- Waar willen we naartoe?
- Gezondheidsdoelen

Waarden en rechten

Wat is ons morele en juridische
denkkader?

Waarden

Nemo Kennislink:

vrije keuze in een ongezonde wereld

- Doorgeschoten betutteling?
- De voedselindustrie is de grote betuttelaar
- We worden nu een kant op geduwd die niet overeenkomt met de manier van leven zoals veel mensen willen
- In een gezonde leefomgeving hebben mensen nog steeds de autonomie om te eten en leven hoe ze willen, maar dan zonder dat de ongezonde keuze ze wordt opgedrongen
- Dat is ware zelfbeschikking

Wat is gezondheid? Rol overheid daarbij?

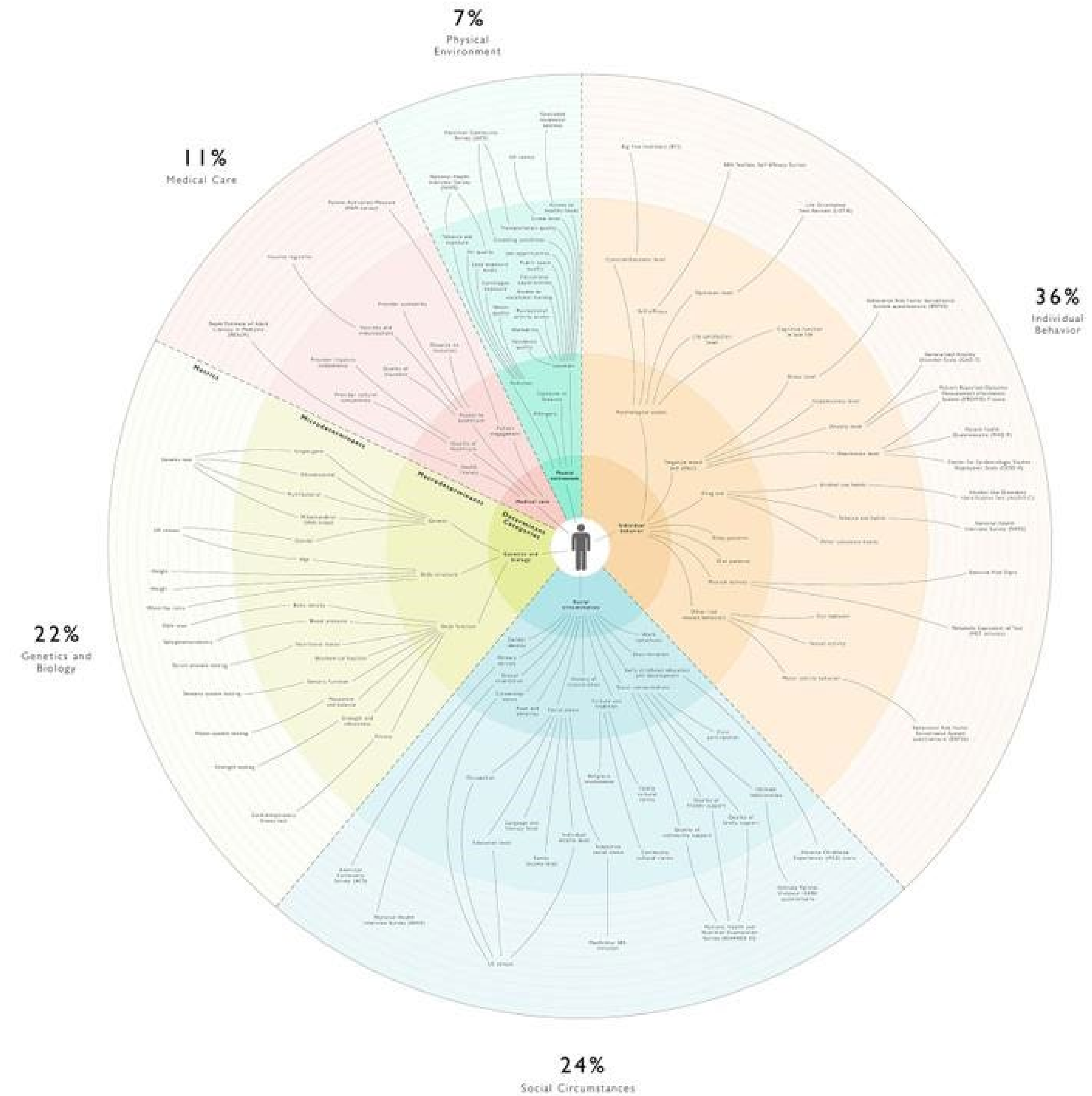
- Wereldgezondheidsorganisatie (1946):
 - *compleet fysiek, mentaal en sociaal welbevinden, en niet louter de afwezigheid van ziekte*
- *Capability* benadering - gezondheidsvermogen (Sen, Nussbaum, Venkatapuram):
 - *keuzemogelijkheden die mensen hebben om het leven dat ze wensen te kunnen leiden*

Wat is bepalend voor onze gezondheid?

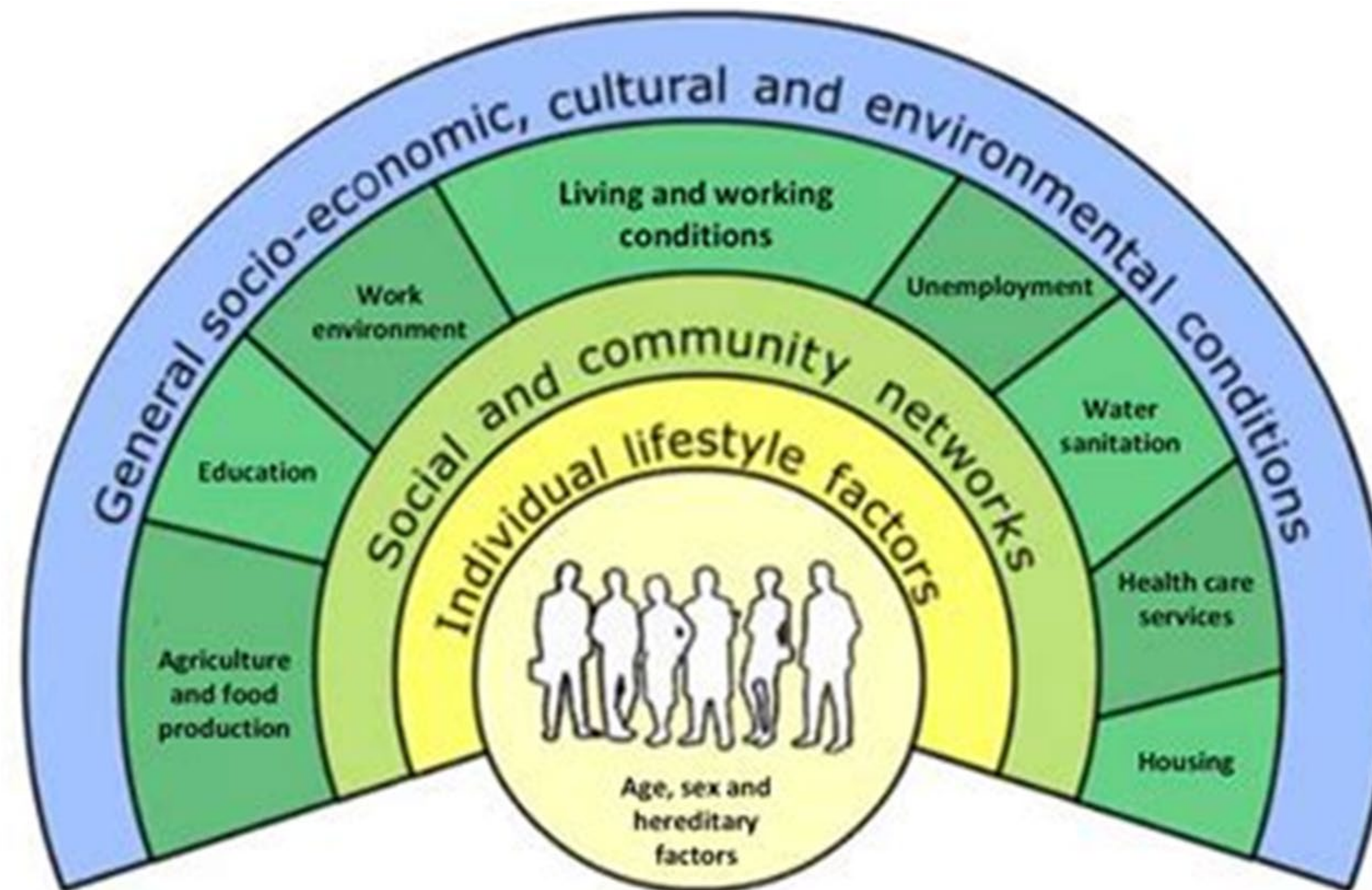
- 36% individueel gedrag
- 24% sociale omstandigheden
- 7% fysieke omgeving
- 22% genen
- 11% medische zorg

DETERMINANTS OF HEALTH

This diagram is a model of all factors correlated with health outcomes for an individual

We zijn het product van onze omgeving

Mensenrechten: 'gestolde ethiek'

Eleanor Roosevelt,
Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens, 1948

Artikel 25 Universele Verklaring

“Een ieder heeft recht op een levensstandaard, die hoog genoeg is voor de gezondheid en het welzijn van zichzelf en zijn gezin, waaronder inbegrepen voeding, kleding, huisvesting en geneeskundige verzorging en de noodzakelijke sociale diensten (...).”

Mensenrechten en grondrechten

- Verankerd in internationale verdragen / grondwetten
- Menselijke waardigheid
 - ‘Klassieke’ rechten: privacy, fysieke integriteit, vrijheden
 - Sociale rechten: gezondheid, onderwijs, leefomgeving
- Wij hebben rechten, overheid moet die garanderen (‘sociaal contract’)
- Een ‘hoger recht’; boven/het fundament van de wetten

Wat is het recht op gezondheid?

- Recht op een zo goed mogelijke gezondheidsstandaard
- Twee dimensies: toegang tot zorg en condities voor gezondheid

Toegang tot
zorg

Conditie voor
gezondheid

➤ *Zorg heeft een verplichtend karakter; preventie is vrijblijvend*

Nederlandse Grondwet

Rode draad: gelijkheidsbeginsel in artikel 1

Klassieke grondrechten

- Artikel 10: *eerbiediging van persoonlijke levenssfeer*
- Artikel 11: *recht op onaantastbaarheid van het lichaam*

Sociale grondrechten

- Artikel 22-1: *de overheid treft maatregelen ter bevordering van de volksgezondheid*

Wetten en beleid

Wat is onze toolbox?

Gezondheidsbeleid

- VN-beleid & aanbevelingen
- EU-beleid
- Zorginstituut, Van preventie verzekerd 2007
- **VWS, Nationaal Preventieakkoord 2018**
- WRR, Kiezen voor houdbare zorg 2021
- VWS, Integraal Zorgakkoord (IZA) 2022
- VWS, Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) 2023
- RVS, Op Onze Gezondheid 2023

Reguleren? - denkkader

Intervention ladder – Nuffield Council on Bioethics, UK

De veellagige rechtsorde

- **Internationaal recht**
 - Internationale bindende en niet-bindende standaarden
 - Mensenrechtenverdragen
- **Europees recht**
 - Europese Unie: Handvest, verordeningen & richtlijnen
 - Raad van Europa: mensenrechtenverdragen
- **Nationaal (Nederlands) recht**
 - Wetgeving & beleid
- **Lokaal recht (gemeentelijk)**
 - Bestemmingsplan; Algemene plaatselijke verordeningen; beleid

De kracht van een verdrag: FCTC

WHO Kaderverdrag inzake de Tabaksontmoediging, 2003

- 182 landen partij
- Verplicht lidstaten tabak te reguleren
- Art 5-3: niet praten met de industrie; niet aan tafel bij sluiten Preventieakkoord in 2018

➤ Naar eenzelfde verdrag voor voedsel en alcohol?

Tabak: kinderrechten-benadering

Kinderrechten-verdrag, IVRK

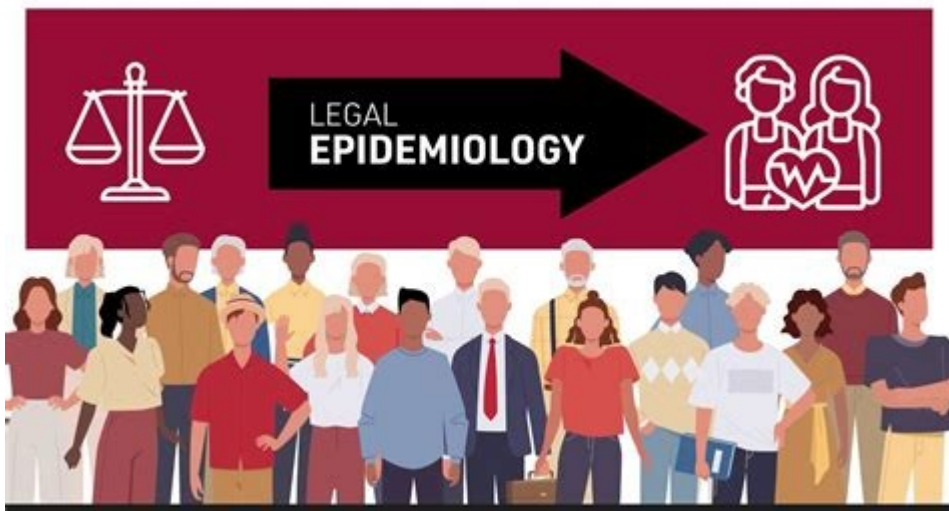
- Art 3 belang van het kind
- Art 24 gezondheid
- Art 6 leven
- Art 17 informatie
- Art 18 rol/steun aan ouders
- Art 27 goede levensstandaard

Benadering

- Kinderrechten-benadering
- Lifecycle-approach: van ongeboren kind tot adolescent

Een complex juridisch landschap

Het reguleren van ongezond gedrag

De 4 p's; 7 p's; marketing mix

Niveau regulering

Type regulering	Nationale overheid	Provincie	Gemeente
PRIJS	V		
PLAATS	V		V
PROMOTIE	V	V?	V
PRODUCT	V		

Gemiste kansen

Prijs

- Suikertaks
- BTW groente & fruit

Plaats

- Fastfoodshops & tabakszaken als paddenstoelen uit de grond
- Nieuwe Omgevingswet voorziet niet expliciet in reguleren ongezond aanbod

Promotie

- Reguleren marketing ligt in de handen van zelfregulering (Reclame Code)
- Internet is een vrijplaats; *influencers*; films & series
- Lokale marketing?

Product

- Volume/inhoud
- Hoeveelheid vet, zout, suiker
- Gezondheidswaarschuwingen
- **Neutrale verpakkingen**

Betutteling? *Nanny state*?

- Recht op privacy
- Bewegingsvrijheid
- Vrijheid van meningsuiting

- Recht op gezondheid
- Belang van het kind

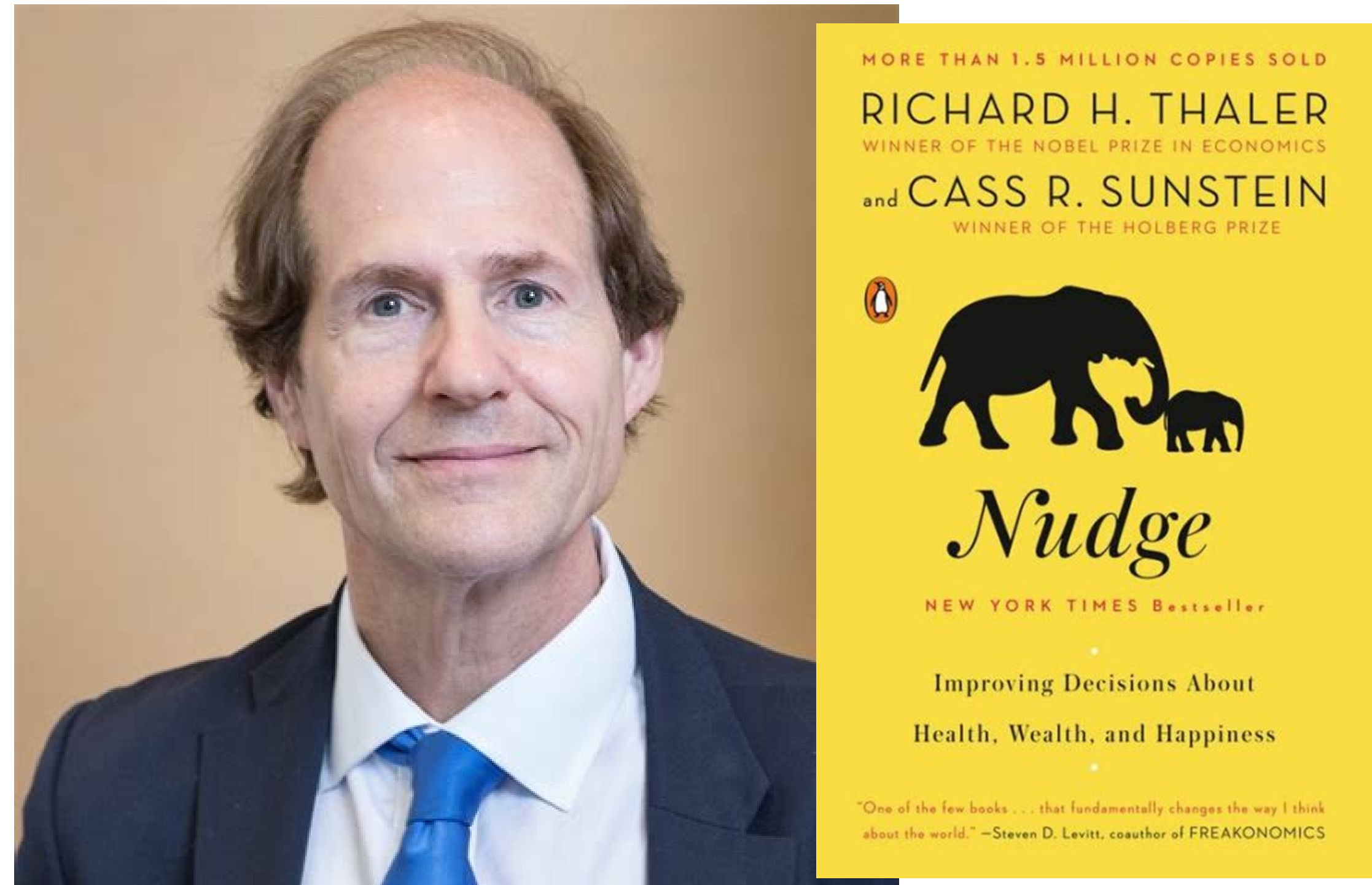

Van schadebeginsel naar nudging

John Stuart Mill; 19^e eeuw

Cass Sunstein; 21e eeuw

Hoe ver mag de overheid gaan?

Nudging / keuzearchitectuur

- We maken van nature niet per se keuzes die goed voor ons zijn
- We leven in een obesogene omgeving
- De industrie 'nudget' ons
- Overheid dient ons te beschermen

Gezondheidsdoelen

Hoe houden we de overheid
verantwoordelijk voor vooruitgang?

Gezondheidsdoelen

Wettelijk verankerde streefwaarden voor de volksgezondheid, analoog de milieuwetgeving

- Aanknopingspunten:
 - Duurzame Ontwikkelingsdoelen; Nationaal Preventieakkoord
- Wet publieke gezondheid: verplichting overheid om een aantal gezondheidsdoelen te stellen
- Rijksoverheid stelt die doelen op, bijvoorbeeld Preventieakkoord (2040):
 - minder overgewicht (van 50% naar 38% van de volwassenen);

Mierau en Toebe, Streefwaarden voor de volksgezondheid, Tijdschrift voor Gezondheidswetenschappen, 2021

Rechtszaak?

Overheid moet mensenrechten realiseren
Bedrijven moeten mensenrechten respecteren

Filmpje: wat marketing met ons doet

Tripple dipped chicken

Aletta dives

- Summer school health inequality in all policies, 5 juli
- Technology for public health, 18 oktober

Verder lezen

Michelle Bruijn en Judith Hessels, '[Landelijke ambities versus lokale uitwerking \(...\)](#)', *Tijdschrift voor Gezondheidswetenschappen*, 2022

Gian Luca Burci en Brigit Toebes, *Research Handbook on Global Health Law*, 2018

O'Cathaoir et al, *Global health law and obesity (...)*, in Toebes en Burci 2018

Burris et al, [A Transdisciplinary Approach to Public Health Law \(...\)](#), 2016

Annelien de Dijn, *Freedom: an unruly history*, Harvard UP, 2020

Marie Elske Gispén en Brigit Toebes (eds), [Human Rights and Tobacco Control](#), 2020

Gispén en Toebes, 'The human rights of children in tobacco control', *Human Rights Quarterly*, 2019; zie ook [Tobacco Control](#) 2019

Aart Hendriks, Brigit Toebes, Jaap Sijmons, 'Gezondheidsbeleid vraagt om een geïntegreerde aanpak', *NJB* 2022

Koskenniemi, [Study group International Law Commission](#), 2006

Kraak et al, 'A novel marketing mix and choice architecture', *Obesity Reviews* 18, 2017

Jochen Mierau en Brigit Toebes, [Streefwaarden voor de Volksgezondheid](#), *Tijdschrift voor Gezondheidswetenschappen*, 2021

Jochen Mierau, 'Contouren van een Nieuw Gezondheidsstelsel', *NTvG*, 2023

Proctor, *Golden Holocaust*, University of California Press 2012

Richard Thaler and Cas Sunstein, *Nudge*, Yale UP, 2008

Sridhar Venkatapuram, *Health Justice: an argument from the capabilities approach*, Wiley 2013

Vereniging voor Gezondheidsrecht: Preadvies '[Ongezond gedrag, de rol van het recht](#)', 2019 / Preadvies 'Gezondheidsrecht in tijden van crisis' 2021 (Sdu) / Preadvies 'De jeugd, de zorg en het recht', 2023 (Boom)

Aletta Jacobs School of Public Health

www.rug.nl/aletta

Dank voor jullie aandacht!